O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA’LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
SAMARQAND IQTISODIYOT VA SERVIS INSTITUTI

«XIZMAT KO‘RSATISH SOHASINI YASHIL VA INNOVATSION IQTISODIYOT TAMOYILLARI ASOSIDA BARQAROR RIVOJLANTIRISH YO‘NALISHLARI»

MAVZUSIDAGI
XALQARO ILMIY-AMALIY
KONFERENSIYA MATERIALLARI

TO‘PLAMI

(I QISM)

SAMARQAND

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA’LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI

SAMARQAND IQTISODIYOT VA SERVIS INSTITUTI

TAMBOV DAVLAT UNIVERSITETI

QARSHI MUXANDISLIK IQTISODIYOT INSTITUTI

«IPAK YO‘LI» TURIZM VA MADANIY MEROS XALQARO UNIVERSITETI

TOSHKENT DAVLAT IQTISODIYOT UNIVERSITETI SAMARQAND FILIALI

«XIZMAT KO‘RSATISH SOHASINI YASHIL VA INNOVATSION IQTISODIYOT TAMOYILLARI ASOSIDA BARQAROR RIVOJLANTIRISH YO‘NALISHLARI»

MAVZUSIDAGI XALQARO ILMIY-AMALIY KONFERENSIYA

MATERIALLARI TO‘PLAMI

(I QISM)

2026-yil 20-21-fevral kunlari

SAMARQAND – 2026

МИНИСТЕРСТВО ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ, НАУКИ И ИННОВАТSIЙ РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН

САМАРКАНДСКИЙ ИНСТИТУТ ЭКОНОМИКИ И СЕРВИСА

ТАМБОВСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ

КАРШИНСКИЙ ИНЖЕНЕРНО-ЭКОНОМИЧЕСКИЙ ИНСТИТУТ

МЕЖДУНАРОДНЫЙ УНИВЕРСИТЕТ ТУРИЗМА И КУЛЬТУРНОГО НАСЛЕДИЯ «ШЕЛКОВЫЙ ПУТЬ»

САМАРКАНДСКИЙ ФИЛИАЛ ТАШКЕНТСКОГО ГОСУДАРСТВЕННОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО УНИВЕРСИТЕТА

“НАПРАВЛЕНИЯ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ СФЕРЫ УСЛУГ НА ОСНОВЕ ПРИНЦИПОВ ЗЕЛЕНОЙ И ИННОВАЦИОННОЙ ЭКОНОМИКИ”

МЕЖДУНАРОДНАЯ НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКАЯ КОНФЕРЕНЦИЯ

СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ

(ЧАСТЬ I)

(20-21-февраль 2026-г.)

САМАРКАНД – 2026

Абдурасулов Жамшидбек Ахмад угли *– Самарқанд иқтисодиёт ва сервис институти таянч докторанти,* *e-mail: jamshidbek.abdurasulov@mail.ru,* *ORCID: 0000-0003-1630-8694*

КОРХОНАЛАРНИ ҚЎШИБ ЮБОРИШ ЖАРАЁНИДА КОРХОНА ФАОЛИЯТИНИ ТУГАТИШНИ БУХГАЛТЕРИЯ ҲИСОБИ ВА ҲИСОБОТИДА АКС ЭТТИРИШНИНГ ЎЗИГА ХОС ЖИҲАТЛАРИ

Аннотация: *Мазкур мақолада бизнес бирлашувлари жараёнларида, хусусан корхоналарни қўшиб олиш ва қўшиб юбориш натижасида юзага келадиган молиявий натижаларни молиявий ҳисоботнинг халқаро стандартлари (МҲХС) асосида бухгалтерия ҳисоби ва ҳисоботида акс эттиришнинг илмий-амалий масалалари тадқиқ этилган. Тадқиқот доирасида бизнес бирлашувларининг иқтисодий мазмуни, уларнинг корхоналар молиявий ҳолатига ва ҳисобот кўрсаткичларига таъсири ҳамда ҳисоб ахборотининг сифатини ошириш масалалари атрофлича таҳлил қилинган. Мақолада гудвилл ва хариддан келган фойданинг иқтисодий моҳияти, уларни тан олиш, адолатли қиймат асосида баҳолаш ва бухгалтерия ҳисобида акс эттириш тартиби ёритилган. Шунингдек, гудвиллнинг кейинчалик қиймат пасайиши (импэйрмент) орқали баҳоланиши ва консолидациялашган молиявий ҳисоботда ифодаланиш хусусиятлари таҳлил қилинган. Миллий бухгалтерия ҳисоб стандартлари билан халқаро стандартлар ўртасидаги методологик фарқлар аниқланиб, уларнинг молиявий ҳисоботнинг шаффофлиги, ишончлилиги ва таққосланишига таъсири баҳоланган. Тадқиқот натижалари асосида корхоналарни қайта ташкил этиш жараёнларида ҳисоб сиёсати ва ҳисобот тизимини МҲХС талабларига мослаштиришга қаратилган илмий асосланган амалий таклифлар ишлаб чиқилган.*

Калит сўзлар: *бизнес бирлашуви, қўшиб олиш, қўшиб юбориш, гудвилл, хариддан келган фойда, молиявий ҳисобот, МҲХС, бухгалтерия ҳисоби, адолатли қиймат, консолидация.*

Аннотация: *В статье исследуются научно-практические аспекты отражения финансовых результатов объединений бизнеса, в частности процессов приобретения и присоединения предприятий, в бухгалтерском учете и финансовой отчетности на основе Международных стандартов финансовой отчетности (МСФО). В рамках исследования проанализирована экономическая сущность объединений бизнеса, их влияние на финансовое состояние предприятий, а также требования МСФО к качеству и прозрачности учетной информации. Особое внимание уделено экономической природе гудвилла и прибыли от приобретения, порядку их признания, оценки по справедливой стоимости и отражения в бухгалтерском учете и отчетности. Рассмотрены вопросы последующей оценки гудвилла посредством тестирования на обесценение и его отражения в консолидированной финансовой отчетности. Проведен*

сравнительный анализ национальных стандартов бухгалтерского учета и МСФО, выявлены ключевые методологические различия и их влияние на достоверность и сопоставимость финансовой отчетности. По результатам исследования разработаны практические рекомендации, направленные на совершенствование учетной политики и повышение инвестиционной привлекательности предприятий в условиях реорганизации.

Ключевые слова: *объединение бизнеса, приобретение, присоединение, гудвилл, прибыль от приобретения, финансовая отчетность, МСФО, бухгалтерский учет, справедливая стоимость, консолидация.*

Abstract: *This article examines the scientific and practical aspects of accounting for the financial results of business combinations, particularly mergers and acquisitions, based on International Financial Reporting Standards (IFRS). The study analyzes the economic substance of business combinations, their impact on the financial position of entities, and the role of IFRS in ensuring the transparency, reliability, and comparability of financial reporting information. Special attention is given to the economic nature of goodwill and gains from acquisition, their recognition, fair value measurement, and presentation in accounting and financial statements. The article also explores issues related to subsequent measurement of goodwill through impairment testing and its disclosure in consolidated financial statements. A comparative analysis of national accounting standards and IFRS is conducted to identify key methodological differences and assess their impact on the quality of financial reporting. Based on the findings, practical recommendations are proposed to improve accounting policies and enhance the investment attractiveness of enterprises undergoing business combinations.*

Key words: *business combination, acquisition, merger, goodwill, gain from acquisition, financial reporting, IFRS, accounting, fair value, consolidation.*

Бозор иқтисодиёти шароитида корхоналарнинг стратегик ўсиши ва рақобатбардошлигини оширишга қаратилган муҳим иқтисодий жараёнлардан бири бизнес бирлашувидир. Унинг моҳияти турли хўжалик субъектларининг ресурслари, капиталлари ва бошқарув тизимини бирлаштириш орқали юқори иқтисодий самарадорликка эришишдан иборат. Фикримизча, бизнес бирлашуви корхоналарнинг молиявий барқарорлигини мустаҳкамлайди, иқтисодий масштаб самарасини яратади ва инвестицион жозибадорликни оширади. Инвестицион жозибадорлик эса мамлакат ёки алоҳида корхонанинг ички ва ташқи инвесторлар учун қанчалик фойдали ва ишончли эканлигини ифодаловчи кўрсаткич ҳисобланади. Бизнес бирлашуви натижасида активлар тузилиши ва молиявий натижаларнинг шаффофлиги яхшиланади, бошқарув тизимининг самарадорлиги ошади, бу эса инвесторлар ишончини кучайтиради. Халқаро молиявий ҳисобот стандартлари (МҲХС), хусусан МҲХС 3 “Бизнес бирлашувлари” стандартида қайд этилганидек, бизнес бирлашуви жараёнида компания активлари ва мажбуриятлари адолатли қиймат асосида қайта баҳоланиши

лозим. Бу эса корхона ҳақиқий бозор қийматини тўғри акс эттиришга ва ҳисоботнинг ишончлилигини таъминлашга хизмат қилади. Бизнес бирлашуви жараёнида шаклланадиган гудвилл компаниянинг ноаниқ активлари, бозордаги обрўси, мижозлар базаси ва бренд қийматининг молиявий ифодасидир. Илмий тадқиқотлар шуни кўрсатадики, гудвилл мавжуд бўлган компаниялар, одатда, инвесторлар учун юқори инвестицион жозибадорликка эга бўлади. Бу ҳолат компаниянинг бозордаги рақобат устунлигини ифодалайди ва капитал бозорларида унинг акцияларига ёки улушларига бўлган талабни оширади.

Чунончи, инвестицион муҳит нуқтаи назаридан, бизнес бирлашуви мамлакат иқтисодиётидаги институционал ислоҳотларни рағбатлантиради. Бирлашган янги компаниялар кўп ҳолларда замонавий корпоратив бошқарув тизимларини, халқаро ҳисобот стандартларини ва аудиторлик амалиётларини жорий этади. Бу эса иқтисодий муҳитдаги шаффофлик ва ҳисобдорлик даражасини ошириб, ташқи инвесторлар учун ишонч, хавфсизлик ва барқарорлик муҳитини яратади. Бизнес бирлашуви натижасида иқтисодиётда қуйидаги ижобий ўзгаришлар кузатилади:

1. Иқтисодий ресурсларнинг концентрацияси. Кичик ва ўрта корхоналарнинг бирлашуви орқали молиявий ва ишлаб чиқариш имкониятларининг кенгайиши;
2. Капитал бозорларига кириш имкониятлари кенгаяди. Бирлашган компаниялар халқаро молиявий институтлар билан ҳамкорлик этиш имконига эга бўлади;
3. Инновацион фаолиятнинг ривожланиши. Катта молиявий салоҳият ва янги технологияларни жорий этишга имконият яратади;
4. Корпоратив бошқарув маданиятининг ўсиши. Стратегик қарорлар қабул этишда шаффофлик ва жавобгарлик принципларининг кучайиши.

Фикримизча, бизнес бирлашуви инвестицион муҳитга фақат иқтисодий эмас, балки психологик ва институционал таъсир ҳам кўрсатади. Бирлашган корхоналар фаолиятидаги шаффоф ҳисобот, барқарор фойдалилик ва халқаро аудиторлик стандартларига мос амалий фаолият инвесторлар онгида ишонч уйғотади. Бу ҳолат ташқи инвестиция оқимининг ошишига, ички сармоядорлар фаоллигининг кучайишига ва умумий иқтисодий фаолиятнинг жонланишига хизмат қилади. Илмий тадқиқотлар натижаларидан, бизнес бирлашуви жараёнларини самарали амалга ошириш қуйидаги йўналишларда инвестицион муҳитга ижобий таъсир кўрсатади деб ҳисоблаймиз:

- капиталнинг самарали тақсимланиши ва ресурслардан оқилона фойдаланишни таъминлайди;
- компаниялар ўртасидаги рақобатни оптимал даражага келтиради;
- халқаро капитал бозорлари билан интеграция жараёнларини тезлаштиради;

• мамлакатнинг кредит рейтингини ва молиявий барқарорлик даражасини яхшилайди.

Бизнес бирлашуви натижасида юзага келган йирик ва барқарор корхоналар нафақат миллий иқтисодиёт, балки минтақавий ва халқаро бозорлар учун ҳам муҳим инвестор сифатида намоён бўлади. Бу эса мамлакатнинг умумий инвестицион жозибадорлигини ошириш, чет эл сармояларини жалб этиш ҳамда иқтисодий ўсиш суръатларини барқарорлаштиришда ҳал қилувчи омил бўлиб хизмат қилади.

Бизнес бирлашуви инвестицион муҳитни шакллантиришда икки йўналишда таъсир кўрсатади:

Иқтисодий таъсир молиявий ресурслар концентрацияси, самарадорлик ва фаолликнинг ошиши орқали;

Институционал таъсир корпоратив бошқарув, ҳисобот ва аудитнинг шаффофлиги орқали.

Шу боис, Ўзбекистонда бизнес бирлашувлари амалиётини кенгайтириш, халқаро ҳисобот стандартларини тўлиқ жорий этиш ва консолидация жараёнларини қонунчиликда аниқ тартибга солиш мамлакат инвестицион салоҳиятини оширишнинг асосий шарти ҳисобланади. Қўшиб юбориш жараёни хўжалик юритувчи субъектларнинг молиявий, ташкилий ва иқтисодий ресурсларини бирлаштириш орқали самарадорликка эришишни таъминловчи муҳим қайта ташкил этиш шакли ҳисобланади. Бу жараён натижасида бир ёки бир нечта корхона ўз фаолиятини тугатиб, барча ҳуқуқ ва мажбуриятларини қабул қилувчи корхонага ўтказади. Қўшиб юбориш иқтисодий тизимдаги капитал концентрациясини таъминлайди, молиявий барқарорликни кучайтиради ва ресурслардан фойдаланиш самарадорлигини оширади. Молиявий ҳисоботнинг халқаро стандартларида бу жараённинг иқтисодий ва молиявий мазмуни “бизнес бирлашуви” сифатида ифода этилган. МҲХС 3 “Бизнес бирлашувлари”, МҲХС 10 “Консолидациялашган молиявий ҳисобот” ва БҲХС 27 “Алоҳида молиявий ҳисоботлар” стандартларида қўшиб юбориш жараёнларининг тартиби, ҳисобда тан олиш мезонлари, баҳолаш усуллари ҳамда ҳисоботни шакллантириш қоидалари аниқ белгилаб қўйилган.

Бироқ тадқиқларимиз шуни кўрсатадики, Ўзбекистонда амал қилаётган бухгалтерия ҳисобининг миллий стандартларида гудвилл ва мхариддан келган фойда масалалари тўлиқ ёритилмаган, уларни ҳисобда акс эттириш ва баҳолашнинг ягона услубий асослари мавжуд эмас. Бу эса молиявий ҳисоботларнинг халқаро стандартларга мос келмаслиги ва маълумотларнинг ҳаққонийлигига салбий таъсир кўрсатмоқда. Шу муносабат билан, тадқиқот натижалари асосида Биз томонимиздан қуйидаги хулосалар ва таклифлар илгари сурилади:

Биринчидан, миллий бухгалтерия стандартларини халқаро молиявий ҳисобот стандартлари билан уйғунлаштириш зарурати мавжуд. Халқаро стандартлар гудвилл ва хариддан келган фойдани ҳисобга олиш, баҳолаш ва ҳисоботда акс эттиришнинг аниқ тартибларини белгилаб беради. Бу

корхоналар ҳисоботларини жаҳон амалиётидаги ягона мезонлар асосида солиштириш имконини яратади.

Иккинчидан, халқаро стандартларга ўтиш орқали молиявий ҳисоботнинг шаффофлиги ва ишончлилиги таъминланади. Бу, ўз навбатида, маҳаллий ва хорижий инвесторлар учун ахборот муҳитининг очиқлигини таъминлайди, уларнинг инвестиция қарорларини қабул этишда ишончини оширади.

Учинчидан, МҲХС тизимида активлар ва мажбуриятлар адолатли қийматда баҳоланади, бу эса молиявий натижаларнинг ҳақиқий иқтисодий мазмунига мос келишига ёрдам беради. Миллий стандартларда эса бундай механизм етарлича йўлга қўйилмаган, бу ҳолат активлар қийматининг сунъий паст ёки юқори баҳоланишига сабаб бўлмоқда.

Тўртинчидан, халқаро стандартларга асосланган ҳисобот тизими орқали мамлакатнинг инвестицион жозибадорлиги ошади. Чунки халқаро стандартларга мос ҳисобот юритувчи корхоналар хорижий сармоядорлар учун ишончли ҳисобланади ва глобал бозорда тенг рақобат шароитида иштирок этиш имкониятига эга бўлади.

Бешинчидан, гудвилл ва хариддан келган фойдани тўғри ҳисобга олиш ва баҳолаш миллий иқтисодиётдаги корхоналарнинг ҳақиқий қийматини аниқ кўрсатиш имконини яратади. Бу нафақат молиявий ҳисобот сифатини оширади, балки мамлакат иқтисодий ислоҳотларининг самарадорлигини баҳолашда ҳам муҳим аҳамият касб этади.

Халқаро стандартларга ўтиш нафақат бухгалтерия ҳисобини илмий назарий жиҳатдан такомиллаштиради, балки амалиётда ҳисоботнинг аниқлиги, ишончлилиги ва шаффофлигини таъминлайди. Шу асосда гудвилл ва хариддан келган фойда ҳисобини миллий амалиётга жорий этиш, уларнинг баҳолаш, ҳисоб ва ҳисоботда акс эттириш механизмларини ишлаб чиқиш мамлакатимизда молиявий ҳисоб тизимини халқаро андозалар даражасига олиб чиқишнинг муҳим йўналишларидан бири бўлиб хизмат қилади.

ФОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ

1. Ўзбекистон Республикасининг 2016 йил 13 апрелда қабул қилинган “Бухгалтерия ҳисоби тўғрисида”ги Қонуни.

3. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2020 йил 28 июлдаги 469-сон қарори. “Молиявий ҳисоботнинг халқаро стандартларини жорий этиш чора-тадбирлари тўғрисида”.

4. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февралдаги ПФ–4947-сон Фармони. “Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси”.

5. International Accounting Standards Board (IASB). IFRS 3 – Business Combinations. London: IFRS Foundation.

6. International Accounting Standards Board (IASB). IFRS 10 – Consolidated Financial Statements. London: IFRS Foundation.

7. International Accounting Standards Board (IASB). IAS 36 – Impairment of Assets. London: IFRS Foundation.
8. International Accounting Standards Board (IASB). IAS 38 – Intangible Assets. London: IFRS Foundation.
9. Палий В.Ф. Бухгалтерский учет и отчетность по международным стандартам. – М.: Финансы и статистика, 2020.
10. Соколов Я.В. Теория бухгалтерского учета. – М.: Магистр, 2019.
11. Хомяков А.А. Учет объединений бизнеса и консолидация отчетности. – СПб.: Питер, 2021.
12. KPMG. Business Combinations and Consolidation under IFRS. – London, 2022.

А.Н.Холиқулов *– СамИСИ “Иқтисодий таҳлил ва статистика” кафедраси мудири,и.ф.н., профессор*

САВДО КОРХОНАЛАРИ РАҚОБАТБАРДОШЛИГИНИ ОШИРИШ ВА СОТИШ ТАРМОҒИНИ ШАКЛЛАНТИРУВЧИ ОМИЛЛАР

Аннотация*: маколада савдо корхоналари рақобатбардошлигини ошириш ва сотиш тармоғини шакллантирувчи омиллар, чакана савдо фирмаларининг турлари ҳамда уларни таҳлил қилиш йўллари келтирилган.*

Калит сузлар: *савдо, чакана савдо, улгуржи савдо, истеъмол бозори, савдо корхоналари, монополия, тадбиркорлик, хизмат, товар.*

Аннотация: *В статье представлены факторы, повышающие конкурентоспособность розничных предприятий и формирующие торговую сеть, типы розничных фирм и способы их анализа.*

Ключевые слова: *торговля, розничная торговля, оптовая торговля, потребительский рынок, торговые предприятия, монополия, предпринимательство, услуги, товары.*

Abstract: *The article presents factors that increase the competitiveness of retail enterprises and shape the sales network, types of retail firms, and ways to analyze them.*

Keywords: *trade, retail trade, wholesale trade, consumer market, trading enterprises, monopoly, entrepreneurship, service, goods.*

Савдо корхоналари фаолияти ўрганилиб таҳлил қилинганда энг аввало чакана ва улгуржи савдо турлари фарқланади. Истеъмол бозорларида монополияга қарши бошқарув тизимини такомиллаштириш учун чакана савдо корхоналари фаолиятини тўғридан-тўғри ўрганиш лозим бўлиб ҳисобланади. Чакана савдо ахолига тўғридан - тўғри товар сотиш ва хизмат килиш билан боғлик бўлган тадбиркорлик фаолиятини уз ичига олади. Чакана савдо товарлар ассортиментининг шаклланишида қатнашади. Харидорларга товарлар сифат кўрсаткичлари тўғрисида ахборотлар беради.

Абдурасулов Жамшидбек Ахмад уғли	КОРХОНАЛАРНИ ҚЎШИБ ЮБОРИШ ЖАРАЁНИДА КОРХОНА ФАОЛИЯТИНИ ТУГАТИШНИ БУХГАЛТЕРИЯ ҲИСОБИ ВА ҲИСОБОТИДА АКС ЭТТИРИШНИНГ ЎЗИГА ХОС ЖИҲАТЛАРИ	235
А.Н.Холиқулов	САВДО КОРХОНАЛАРИ РАҚОБАТБАРДОШЛИГИНИ ОШИРИШ ВА СОТИШ ТАРМОҒИНИ ШАКЛЛАНТИРУВЧИ ОМИЛЛАР	240
Djumayeva Guzal Axtamovna	YASHIL IQTISODIYOT SHAROITIDA YASHIL IJARA HISOBINING AHAMIYATI	244
Мамаюнус Қаршибаевич Пардаев Хонқул Қаҳарович Самаров Обид Мамаюнусович Пардаев	БИЗНЕС-ТАҲЛИЛ – ТАҲЛИЛИЙ ИШЛАРНИНГ ЯНГИ ЙЎНАЛИШИ	247
VII SHO‘BA. XIZMAT KO‘RSATISH SOHASINI YASHIL VA INNOVASION IQTISODIYOT TAMOYILLARI ASOSIDA RIVOJLANTIRISH ORQALI HUDUDLARDA BARQAROR IQTISODIY O‘SISHNI TA’MINLASHDA RAQOBATBARDOSH KADRLARNI TAYYORLASHNI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI		
Nasiba Ergasheva	MAKTABGACHA TA’LIM TASHKILOTLARIDA AUTSORSING XIZMATLARI SIFATINI BAHOLASH	254
Kobilova Shozoda Timurovna	TADBIRKORLIK UNIVERSITETLARIDA INNOVATSION TA’LIM MODELI	260